

∞ Monowitz ∞

Christian Deterink

Roerloos keek Toby Messner toe hoe de gevangenen in een eindeloze rij langs hem voorbij schuifelden. Hij had dit altijd één van de moeilijkste momenten gevonden, te zien hoe die nieuwe stoet naamloze gezichten voor het eerst het werkkamp betrad. Al die arme mensen, in wiens ogen hij angst zag, natuurlijk, maar ook nog onberedeneerde hoop. Een hoop die snel zou vervliegen als ze eenmaal begrepen hoe meedogenloos werkkamp Monowitz voor hun zou zijn, wist Toby uit ervaring. Het was diep droevig, hartverscheurend om te beseffen dat waarschijnlijk maar zeer weinigen dit kamp ooit levend zouden verlaten.

Met een gezicht dat uiterlijk geen emotie verried bekeek Toby de onophoudelijke rij mensen, met uitgemergelde ongezonde gezichten, die gekleed waren in vossen die nauwelijks de naam kleding waard waren. "Uitschot, nog minder dan vee", zouden de andere kampbewaarders ongetwijfeld zeggen, en ze zouden het nog menen ook. Toby had weinig pretenties over de SS-soldaten die feitelijk zijn collega's waren, het waren zonder uitzondering misselijk, wrede en maar al te vaak sadistische klootzakken. En voor hun waren deze mensen die hier als gevangenen binnenkwamen, joden, zigeuners en misdadigers, absoluut minderwaardig. De SS-ers was voorgehouden dat de wereld van dit uitvaagsel verschoond moest worden en waren het zonder uitzondering gaan geloven.

Maar Toby kon niet anders dan nog steeds mensen te zien. Ook deze arme gevangenen, hoe afstotelijk ze er ook uit zagen, waren mensen. Bij iedereen waarop zijn oog viel probeerde hij zich voor te stellen wat voor een mens het ooit geweest moest zijn. Zoals die oude kromme man daar met die droeve ogen. Toby kon zich zo voorstellen dat die man in een ander leven, in een leven, een vriendelijke opa was, die op zijn oude dag gebruikte meubels repareerde en de vogeltjes in het park te eten gaf. Of die man daar schuin achter, vreselijk mager en met een hoornen bril op zijn haakvormige neus. Dat was waarschijnlijk ooit een leraar geweest, een leraar geschiedenis wellicht, die op handen werd gedragen door zijn leerlingen, omdat hij zulke spannende verhalen vertelde. En wat was die arme stakker geweest die voor hem op de grond viel...?

Toby schrok op uit zijn gedachten omdat hij meende dat één van de andere kampbewaarders zijn kant uitkeek. Meteen verstrakte zijn gezicht tot een wrede grijns. Hij stapte naar voren en gaf de gevallene met zijn zware soldatenlaarzen een schop tussen de ribben, niet te hard hoopte hij. "Macht vort, schweinehund", snauwde hij.

Het deed Toby pijn zich zo te moeten gedragen, maar wat kon hij anders? Wreedheid was hier de norm. Hij kon zich alleen handhaven onder de kampbewaarders, de andere SS-soldaten, als hij even gemeen en harteloos als hen leek. Of misschien wel erger. Hij was tenslotte de jongste en

moest zich bewijzen. En misschien vermoedden sommigen wel dat hij geen echte SS-er was. Hij was tenslotte slechts het neefje van een machtige SS-commandant, die hem had willen behoeden voor het Oostfront en hem daarom naar dit kamp had gestuurd.

Het Oostfront, alleen het woord boezemde hem al angst in. Hij wist één ding zeker: alles beter dan dat. Toby had verschrikkelijke verhalen gehoord. Over de bittere Russische kou, over de moordende tochten over de winderige steppen. Over de grimmige strijd met de Russen, die steeds sterker leken te worden. Hij wilde overal liever zijn dan daar, zelfs in dit kamp. Maar dat betekende wel dat Toby zich hier moest handhaven, hoe moeilijk dat ook was.

Toby wist nog hoe hij vroeger op school veel aan toneel had gedaan. Hij had ooit een hoofdrol vervuld in een schoolstuk, waarin hij de gemene sadist had gespeeld. Dat was een raar gevoel, iemand te spelen die zo ver van je af stond.

Feitelijk was wat hij hier deed precies hetzelfde: toneelspelen. Het voelde precies hetzelfde. Alleen was het onbeschrijflijk veel moeilijker. Hij kon nooit het masker laten vallen dat hij voorhield, moest altijd uitkijken zichzelf niet bloot te geven. Vierentwintig uur per dag een ander mens te spelen was ongelooflijk zwaar. En afschuwelijk eenzaam.

Want eenzaam was Toby. In de kille omgeving van Monowitz wist hij dat hij helemaal op zichzelf stond. Hij kon niemand vertrouwen, met niemand praten. Als hij zou proberen een normaal gesprek met een gevangene aan te knopen zou dat door de andere soldaten worden gezien. Die dat misschien wel door zouden spelen naar de kampcommandant, die moest oordelen of hij geschikt was voor zijn werk. Wie weet of ze zouden pleiten voor overplaatsing... Maar met de andere soldaten kon hij eveneens niet praten. Ja, hij sprak wel soms met hun, maar praatte niet met ze. Hij voerde constant toneelstukjes op. Zei grove dingen over de gevangenen, maakte lompe grappen. Maar nooit praatte over wat hem werkelijk bezighield. Zijn gekmakende eenzaamheid, bijvoorbeeld.

De stoet nieuwe gevangenen was nog immer niet aan haar einde gekomen en Toby bleef besmuikt toekijken, onderwijl eens een gevangene schoppend of een ruwe vermaning snauwend. Hij werd steeds droeviger van die oneindige stoet verdoemden. Niet alleen door het onbeschrijflijke menselijke leed, ook omdat hij zelf leed: hij smachtte naar onmogelijke liefde. Hij wist zeker dat er daar tussen de stoet jongens liepen die leken op hem. Jongens die hem graag in de armen wilden sluiten en konden troosten. Jongens die hem voor even konden vergeten hoe verschrikkelijk lelijk en kil de wereld was.

Toby smachtte naar zo'n jongen en hij zocht naar ze. Iemand op verliefd op te worden. Vaak meende hij ze te zien. Een smalle frêle gestalte met donkere ogen in een fijn gevormd gezicht. Hoe vaak Toby al niet had gedroomd zo iemand uit de stoet weg te halen. Hoe hij een geruststellende arm om zijn schouders zou slaan. Hoe ze gewoon wegliepen uit alle ellende, zonder te worden tegengehouden. Weg, ver weg, heel ver weg van deze kwade plek. Tot ze uiteindelijk bij een oord waren aangekomen waar de zon wel scheen. Waar niet het lawaai van geschreeuwde bevelen klonk. Waar niet de misselijkmakende stank van dood en verval hing. Waar de bodem niet dor was, maar begroeid met vol, heldergroen gras. Dat was de plaats waar

ze zich konden neervleien, zij tweeën. En daar zou hij zijn mond tegen zijn volle lippen drukken...

Hoe anders was de werkelijkheid? Hoe kon hij ooit zoiets doen? Het was hem onmogelijk zijn dekking maar ook een moment te laten zakken, niet in deze meedogenloze wereld. Het zou zijn ondergang betekenen. Hij kon niets doen, niets en dat maakte hem zo wanhopig...

De stoet begon nu echt haar einde te naderen. Toby bedacht wat hem te wachten stond. Straks moest hij, samen met die bruto van een Huppner zijn ronde doen door de woonbarakken. Toby keek er niet naar vooruit. Ze zouden mensen schoppen die hun armzalige bedplank niet op orde hadden en ze zouden verwensingen schreeuwen. Zo ging het immers altijd.

Toby probeerde er niet aan te denken en zijn blik gleed weer op de massa langs schuifelende gevangenen. Toen voelde hij opeens een steek in zijn buik. Daar, nog geen tien meter van hem vandaan. Een jongen, ogenschijnlijk ongeveer even oud als hij, of iets jonger. Ondanks dat zijn haar kortgeschoren was, zag hij meteen dat de jongen goudblond haar moest hebben. Zijn gezicht stond vermoeid, maar zijn ogen leefden, sprankelden bijna. Die ogen! Prachtig helder blauw, als het pure water van een ijsrivier. Het was vertederend om te zien hoe levenslustig de jongen nog steeds om zich heen keek, zelfs in deze verschrikkelijke situatie. Het was een onbevangenheid die hij nog maar zelden zag.

En die ogen... Die prachtige ogen, omlijst door lange wimpers, gelegen in een gaaf ongeschonden gezicht. Toby probeerde zich voor te stellen hoe zacht zijn jongenswangen zouden aanvoelen onder zijn strelende vingers...

Toen merkte hij opeens dat de jongen hem bevreemd aankeek. Eerst een beetje verbaasd, toen vragend, bijna smekend. Alsof hij hulp bij hem zocht. Toby beseftte dat hij zich teveel had laten gaan, hij was even uit zijn rol gevallen. Meteen verstrakte zijn blik en gemeen keek hij de jongen aan. De jongen keek van hem weg en Toby zag in zijn ogen de gepijnigde blik. Het sneed dwars door zijn ziel. Toen de jongen op twee meter van hem vandaan liep, stapte hij naar voren en gaf hem een forse duw tegen de schouder.

"Weiter laufen", gromde hij. Maar intussen voelde hij een tinteling in de hand waarmee hij de jongen had aangeraakt.

Die nacht droomde hij over hem. Hij probeerde zich voor te stellen wie hij was. Hij had blond haar en blauwe ogen dat was duidelijk. Een Scandinaviër dus besloot Toby, of nee... een Zweed. Een Zweedse Jood met blond haar, dat was hij. Hoe curieus. Hij herinnerde zich duidelijk de blik in zijn ogen, die intelligentie en tegelijkertijd gevoelheid had verraden. De jongen had gestudeerd natuurlijk, de kunstacademie waarschijnlijk. Misschien was hij muzikant, of nee... Toby herinnerde zich zijn handen, welgevormde scheppende handen. Hij studeerde voor beeldend vormgever natuurlijk, of misschien wel voor beeldhouwer...

Toby stelde zich voor hoe de jongen nu naast hem lag, hier in zijn bed. Hij voelde bijna zijn lichaamswarmte. De jongen had zich van hem afgedraaid en sliep op zijn zij. Toby stelde zich voor hoe zich naar hem toedraaide en hoe vervolgens zijn hand naar de nek van de jongen gleed.

Hoe hij zijn zachte huid begon te strelen en hoe de korte haartjes in zijn nek aanvankelijk meegaven onder de druk van zijn hand en hierna weer terugvielen.

Maar de waarheid was anders. De jongen bevond zich gewoon in zo'n overbevolkte slaapbarak. Hij lag op een harde comfortabele plank, en had het ongetwijfeld koud, onder zo'n dun dekentje en in die dunne kampkleding die totaal niet berekend was op het barre klimaat van Polen. Toby beseftte dat er zich misschien maar tweehonderd meter tussen hen scheidde, maar het was een onoverbrugbare afstand. Hij herinnerde zich de vertwijfelde, intens teleurgestelde blik in de ogen van de jongen toen hij hem had toegesnuwd en een gemene duw had gegeven en voelde zich opeens zo koud, zo alleen, zo hopeloos.

Hij huilde zich zacht in slaap.

Het toeval dat hem de volgende dag ten deel viel, vervulde Toby aanvankelijk met vreugde. Het was een ellendige ochtend geweest. Hij had zich licht in zijn hoofd gevoeld, ziek en misselijk, toen hij schijnbaar emotioneel het ochtendappèl aanschouwde. Achthonderd magere lijven in wanstaltige kleding die zich zo goed als mogelijk hadden opgesteld in rechte rijen en ondertussen probeerden de kou uit hun lijven te houden. Zinloos wist Toby, het was een barre winterse ochtend, waarin zelfs de kampbewaarders, in hun met dons gevoerde overjassen, moeite hadden zich warm te houden. Maar toen waren hem de nieuwe gevangenen toebedeeld aan zijn werkploeg. Van de twintig man die onder zijn hoede vielen waren er de vorige dagen acht uitgevallen. Vier waren er ziek geworden, de andere vier hadden zich schuldig gemaakt aan diefstal en waren een paar dagen geleden geëxecuteerd. De nieuwe gevangenen die gisteren waren aangekomen moesten de leemtes invullen. Zo ging het tenslotte altijd.

Maar deze ochtend ging anders dan anderen en dat alles door maar één oorzaak: zijn jongen, de Zweedse blonde jood, was toegevoegd aan zijn werkploeg! Het was een ongelooflijk toeval. Of misschien ook niet... Toby probeerde zijn gezicht onbewogen te houden, terwijl zijn kapo, een walgelijke Oekraïner, Sedov genaamd, zijn werkploeg in gelid voor hem opstelde. Het viel hem zwaar niet zijn blik steeds te laten afdwalen naar de jongen, die onophoudelijk stampte met zijn voeten en blies in zijn handen in een poging het een beetje warmer te krijgen. Wat was hij mooi, zo met die rode bloes op zijn wangen van de kou. Toby voelde medelijden met de jongen. Hij beseftte dat hij wel eens niet alleen blij was dat dit was gebeurd. Hoeveel moeilijker het voor hem werd zijn toneelspel overeind te houden nu die jongen zo dicht bij hem was... Die jongen, waar hij gisteren, nou ja... verliefd op was geworden.

Tenslotte vertrokken ze richting de fabriek, of beter gezegd: de fabriek in aanbouw. Alle gevangenen in Monowitz werden gebruikt om een fabriek in synthetische rubber te realiseren. Een fabriek die ooit banden moest leveren voor de legervoertuigen in het leger van de Führer. Als het nog ooit zo ver zou komen... De bouw van de fabriek schoot door het winterweer niet echt op en was al verscheidene keren geraakt door Engelse bommenwerpers. De absurditeit van dit alles, had Toby zo vaak bedacht. Wat had het allemaal voor een zin? Wat was dit voor een wreed spel? Natuurlijk zou de fabriek nooit gaan functioneren. Toch bleven de Duitsers er gevangenen te werk stellen. Nog steeds vielen er vele slachtoffers. En voor wat? Toby was er van overtuigd

dat ze de oorlog zouden verliezen. Het zou geen jaren meer duren. Hoe kon het anders? Deze hel op aarde kon toch niet immer voortduren? Toby nam plaats in één van de jeeps die de stoet arbeiders richting de fabriek leidde. Hij wist alle gedachten van zich af te zetten en voerde zijn gebruikelijke act op tegen de andere SS-soldaten in de auto. Het ging hem nog goed af, gezien de storm die door zijn hoofd woei.

De dagen die volgden bleven moeilijk voor hem, de moeilijkste ooit zelfs. De jongen bleef maar in zijn hoofd zitten. Hij droomde over hem, elke avond. En elke avond die hij weer, moederziel alleen liggend in zijn veldbed, doorbracht werd hij eenzamer.

Maar er was meer dat hem bezighield. Hij maakte zich zorgen over de jongen. Hij leek niet te kunnen aarden in het kamp. Toby had hem nauwlettend in de gaten gehouden en de bekende tekenen gezien. Ten eerste droeg hij kapotte schoenen, hetgeen vreselijk gevaarlijk was. Kapotte schoenen betekende vocht dat naar binnen drong, betekende bevroren, rottende voeten, betekende het begin van het einde. En dan zijn kleding. De jongen droeg een armzalig gevangenen tennuue dat in een slechte staat verkeerde. De winterse wind moest er dwars doorheen snijden. Als niet snel betere kleding kreeg, kon het niet lang meer duren voor de jongen longontsteking opliep en in de ziekenboeg zou terechtkomen. Het voorportaal van de dood. De ziekenboeg was gevuld met zoveel uiteenlopende schrijnende ziektegevallen, dat de jongen, verzwakt als hij zou zijn, waarschijnlijker nog een paar ziektes zou oplopen. Ziektes waar hij ongetwijfeld aan zou bezwijken. Er waren maar zeer weinigen die levend terugkwamen uit de ziekenboeg.

En dan was er nog het ergste van alles: de ogen van de jongen. Het licht was eruit verdwenen, de sprankeling van het begin, de lust in het leven, was weg. De jongen was lethargisch geworden. Hij vocht niet meer voor zijn bestaan, leek alles maar te laten gebeuren.

Toby was nu een jaar in dit kamp, maar het was al na een paar weken geweest dat hij had beseft dat er twee soorten gevangenen waren: de Muselmannen en de overlevers. Muselmannen waren gevangenen die de harde wereld in het kamp niet aankonden. Ze gaven het vechten op, lieten zich zonder dat het ze nog kon schelen door de kampbewaarders in de modder schoppen; probeerden niet eens meer de grootste ontberingen te ontlopen. Muselmannen waren de veroordeelden, de ter dood veroordeelden.

En dan waren er de overlevers, die, in tegenstelling tot de Muselmannen, wel geestelijk en lichamelijk opgewassen leken tegen het kampregime. De overlevers waren diegenen die oude kranten wisten te regelen om onder hun kleding te stoppen om warm te blijven. De overlevers waren degenen die handelden met anderen. Die voor zichzelf een extra rantsoen eten wisten te regelen, die handeltjes opzetten met kampbewaarders of de burgerarbeiders in de fabriek.

Overlevers waren de enigen die een kans maakten ooit levend het kamp te verlaten.

Hoe graag hij het ook anders had gezien, besepte Toby, zijn jongen was geen overlever. Het maakte hem depressief en onbeschrijflijk treurig om hem te zien aftakelen zonder er iets tegen te doen. Hij wilde wel contact met hem zoeken, en hem helpen, natuurlijk. Maar de banale waarheid was: hij durfde niet. Wat als hij gesnapt werd door één van de andere kampbewakers?

Wat als hij uit zijn dienst werd gegooid en alsnog naar het Oostfront gestuurd werd? Hij voelde zich zo kwetsbaar... Hij durfde het gewoon niet.

Maar uiteindelijk was het de jongen zelf die contact met hem zocht. Het gebeurde op weer zo'n grauwe dag, toen zijn ploeg om onduidelijke redenen een mansdiep gat moest graven op een terrein vlak buiten de fabriek. Het was een hels karwei, omdat de grond stijf bevroren was, en de gevangenen met oud en slecht materiaal moest werken.

Het gebeurde toen Sedov net even was weggeglipt, waarschijnlijk om zelf ergens een handeltje af te werken, Toby vroeg er nooit naar. Hij stond stampvoetend naast de kuil met zijn halfautomatische geweer naar de kuil en staarde naar de jongen die tussen de andere gevangenen met een botte spade in de grond hakte. Zijn lijf was broodmager en Toby kon de vorm van zijn schrale borstkas duidelijk onderscheiden onder de dunne stof van zijn tuniek.

Toen opeens hield de jongen op, hief zich overeind en draaide zich naar hem om. Hij keek Toby aan, lang en zonder zijn blik af te wenden. Die blik in zijn ogen, dacht Toby radeloos, niet wetend waar te kijken.

De jongen riep iets in gebrekkig Duits. Of hij de kuil uit mocht, of zo. Zonder na te hebben gedacht maakte Toby een goedkeurend gebaar en hij zag hoe de jongen, onvast en zwak de ladder beklom. Even later stond hij voor hem, op nog geen drie meter afstand. Hij hijgde licht en zijn adem deed kleine wolkjes verspreiden in de koude buitenlucht. Weer keek de jongen hem vragend aan, bijna onderzoekend. Wat wil hij?, dacht Toby paniekerig.

De jongen deed nog een stap op hem af en begon toen te praten. Toby zag dat zijn handen trilden. De arme, arme jongen.

"Ik weet dat je anders bent, ik zie het aan je", begon de jongen. Hij had deze zinnen misschien wel eindeloos geoefend, de Duitse woorden geleerd, "je bent nog menselijk. Ik smeed je, help me..."

De jongen keek hem aan met zo'n intensiteit dat Toby ervan huiverde. Hij was de laatste strohalm, begreep hij opeens. Op hem had de jongen al zijn hoop gevestigd. Als hij hem niet hielp, dan zou hij .... Hij kon de gedachte niet afmaken.

"Hoe heet je?", vroeg Toby zacht. Hij had het gezegd voor hij er zich goed en wel bewust van was geworden.

"Joël", haastte de jongen zich te zeggen.

"Waar kom je vandaan?", vroeg Toby opnieuw, ademloos nu.

"H-Holland...", zei de jongen, bijna struikelend over zijn woorden en hij voegde hier meteen aan toe: "Ik heb andere goede schoenen nodig, betere kleding, voedsel..."

Verward hoorde Toby maar half wat Joël van hem vroeg. Afwezig tuurde hij de kuil in en merkte dat verschillende gevangenen zijn kant uit keken, verbaasd over het schouwspel dat ze te zien kregen.

"Ik sterf...", smeekte de jongen opnieuw, bijna fluisterend.

Toby kon zijn ogen bijna niet van het gezicht van de jongen afwendden. Hij was nu volledig in verwarring. Hij was geschokt door de smeekbede van de jongen en keek hem vol medelijden aan.

Zijn rol, besepte hij toen met een schok, hij was uit zijn rol gevallen! Toen zag hij Sedov op hen aflopen. In gedachten zag hij voor zich wat de man zou denken van wat zich hier afspeelde. Die Messner, dat is een watje, geen kampbewaarder waardig. Het Oostfront zal hem wel harden... Toby had nog nooit zoveel moeite gehad terug te vallen op zijn act. Hij probeerde door Joël heen te kijken, terwijl hij luid en op onvriendelijk toon bitste: "Sedov zal je vergezellen naar de latrines."

En hij wees naar Sedov. Joël keek heel even om, en liet zijn blik toen weer op hem vallen. De emoties die zich in hem openbaarden waren schrijnend en bekend: wanhoop, intense vertwijfeling, radeloze angst. Toby besepte dat het de tweede keer was dat hij hem teleurgesteld had.

Toen had Sedov hen bereikt. Hij pakte Joël's ranke schouder ruw vast met zijn grove handen en duwde hem vooruit.

"Vort dan, naar de latrines."

Toby kon die blik, vol vertwijfeling en ellende, van de jongen, van Joël, niet meer kwijtraken. Nachtenlang sliep hij nauwelijks, malend over wat er had plaatsgevonden. Talloze keren probeerde hij te bedenken hoe hij de jongen kon helpen. Hij kon mensen bij de kledingafdeling van het kamp proberen om te kopen. Hij kon Joël op een onbewaakt moment iets waardevols in de handen drukken, sigaretten bijvoorbeeld, die hij zelf kon ruilen tegen betere kleding en een keer voldoende voedsel. Maar hij durfde het niet. Hij was zelf intens bang. Bang dat hij zich zou blootgeven. Bang dat men zijn ware gedachten zou raden. Het Oostfront, niet het Oostfront... Maar Joël, maalde hij meermalen, is Joël het niet waard? Als hij niets zou proberen zou Joël ten dode opgeschreven zijn. Waarom niet voor eens zijn nek uitsteken om zijn grote liefde te redden...

Maar de dagen na zijn korte, verwarrende gesprek met Joël, voelde Toby zich verlamd van angst. Hij beeldde zich in dat andere kampbewaarders al afkeurend naar hem keken, dat ze al vraagtekens bij hem zetten. En intussen duurde de marteling voort. Elke dag zag hij nog steeds Joël, en elke dag begon die er slechter uit te zien.

Toby had drie nachten niet geslapen toen hij eindelijk zijn laatste restjes moed bijeengeschaapt had. In de ontelbare eenzame uren op zijn bed had hij eindelijk zijn plan beraamd. Hij zou Joël oproepen voor een speciale opdracht, samen met hem. Hij zou hem meenemen naar de afgesloten ruimte in de fabriek, en hem daar voorzien van goede schoenen, kleding die hij onder zijn oude plunje kon aandoen. En hij zou hem alle sigaretten geven die hij zo snel bij elkaar kon krijgen.

Toby voelde zich door het voornemen voorwaar wat beter de volgende ochtend. Bij het appèl speurden zijn ogen meteen naar tekenen van Joël. Maar hij kon hem niet vinden. Misselijkmakende bezorgdheid maakte zich van hem meester. Rusteloos begon hij een rondje te

maken rondom de in slordige rijen opgestelde gevangenen. Waar was hij nou? Hij had een hele ronde gemaakt toen hij maar één conclusie kon maken: Joël zat er niet bij. En dat kon maar één ding betekenen ...

Zonder zich nog druk te maken over wat men van hem zou denken liep in haastige trend, tegen de regels in, weg van het appèl. Langs de haveloze slaapbarakken, langs de latrines, tot hij uiteindelijk uitkwam bij de ziekenboeg.

De ziekenboeg was een plek waar zich normaal gesproken geen kampbewaarders waagden. Het stonk er, naar dood en verderf en God wist wat je er allemaal op kon lopen. Maar Toby kon zich er niet druk om maken, niet nu. Zonder te twijfelen stapte hij naar binnen. Hij was toch nog niet helemaal voorbereid voor wat hij zou aantreffen: eindeloze rijen britsen waarop uitgemergelde lijven in uiteenlopende poses lagen. Sommige bewogen nog, anderen lagen roerloos. Misschien waren sommigen al uren dood. Hij zag afschuwelijke wonden, gezichten die gelig waren gekleurd door ziektes, opgedroogd kots op de vloeren. Het was afschuwelijk.

Toby wist met moeite zijn blik af te wenden en sprak een arts aan, die zojuist onaangedaan een open wond van een zieke aan het bekijken.

"De nieuwe zieken, waar liggen die?", vroeg Toby.

De arts keek hem uitdrukkingloos aan, met een zweem van verbazing in zijn ogen. Toen maakte hij een nauwelijks zichtbaar hoofdgebaar. Achterin.

Toby knikte kort en liep snel door, schichtig speurend naar het gezicht van Joël tussen alle naamloze verdoemden.

Hij vond hem al snel. Joël lag krachteloos op zijn rug op een smalle brits met zijn lijf verstrikt in een smerig laken. Toby hield halt voor zijn brits en bekeek ademloos zijn uitgemergelde lijf. Het gezicht van Joël was lijkleek en er stond zweet op zijn lippen en op zijn voorhoofd. Zijn ogen waren geopend, maar hij leek niets te zien. Joël was stervend, dat was meteen duidelijk.

Toby hurkte naast het bed en pakte de dunne en smerige hand van Joël vast. God, wat was die hand mager, en hoe koud voelde die aan. Toby werd overmand door emoties en boog snikkend het hoofd.

"Het spijt me, het spijt me zo", fluisterde Toby, "vergeef me..."

Maar Joël reageerde niet. Hij bleef roerloos liggen, en het enige van tekenen was zijn onregelmatige ademhaling. Zijn zwijgen leek een stil verwijt...

Toby wist niet hoe lang hij daar geknield bleef zitten, maar uiteindelijk stond hij op en bijna als in een droom liep hij weg, de ziekenzaal uit. Hij merkte niet dat er een traan over zijn gezicht liep.

De hele verdere dag ging als een droom aan hem voorbij. Die nacht kon hij zich niet meer voorstellen hoe de dag was verlopen en hoe hij in staat was geweest zich er doorheen te worstelen. Hij wist nog maar één ding: wat er die hele dag door zijn hoofd was blijven: Te laat, je was te laat. Joël is verloren. Verloren...

Die nacht kon hij niet slapen. Hij dacht alleen maar aan Joël. Hoe hij in die ziekenboeg stierf.

Hoe hij stierf zonder iemand aan zijn zijde, iemand die van hem hield.

God, wat was de wereld wreed.

Toby wilde huilen, maar hij kon het niet. Hij was de tranen voorbij.

De volgende ochtend was Toby al vroeg aanwezig in de ziekenboeg. Hij zou opnieuw niet op tijd op het appèl verschijnen. Maar dat de kampleiding en de andere kampbewaarders zijn gedrag vreemd konden vinden, deerde hem niet. Niet meer. Het deed er opeens niet meer toe. Want wat was het allemaal nog waard?

Al van veraf zag hij dat Joël was verdwenen. De brits waarop hij had gelegen was leeg. Alleen het smerige laken waarin hij was gehuld lag er nog, wachtend om een volgende stervende te bedekken.

Nee, gilde zijn hele wezen uit, nee! Maar hij wist wel beter...

Wezenloos liep Toby door, naar de binnenplaats achter de ziekenboeg. De plaats waar de doden altijd werden opgestapeld voor ze zouden verdwijnen in een vers gedolven massagraf. Als in een droom liep hij dichterbij, zoekend tussen de kadavers van wat ooit mensen waren geweest. En tenslotte vond hij Joël. Zijn smalle lijf lag bijna boven op de stapel, en zijn hoofd was naar de hemel gekeerd, de ogen nog open. Alsof Joël in zijn dood keek naar de plaats waar hij naar toe was gegaan.

Dit was het: het was echt gebeurd. Joël was dood. Het was de waarheid, de enige waarheid. Hij was dood. Dood. Toby keek toe en merkte met een lichte verbazing dat hij niets voelde. Geen intens verdriet, geen vertwijfeling, geen woede, niets. Eerder een kille berusting, dat nu eindelijk gebeurd was wat hij al zo lang had gevreesd. Toby keek neer op het lijk van de jongen van wie hij had gehouden en voelde niets. Het was alsof zijn hele lijf even koud was geworden als de omgeving waarin hij zich bevond. Het was alsof de wereld opeens alle kleur had verloren, het licht hard, net als de schaduwen. Dit was de wereld niet, dit was de hel...

Die nacht beseftte Toby dat hij niet kon slapen. Misschien zou hij wel nooit kunnen slapen. En hij dacht dat hij het nooit meer warm zou krijgen. Het kon hem niet schelen. Niets kon hem nog schelen, niet nadat hij Joël's ontzielde lichaam had aanschouwd. Wat was het allemaal nog waard, dit leven? Het was alsof zijn bestaansreden hem was ontnemen. Waarom was hij niet gestorven? Maar nee, hij leefde nog. Hier bevond hij zich, in de hel en hij wist dat hij er definitief een deel van was geworden...

Enkele dagen later kwam er een nieuwe lading gevangenen het kamp binnen. Toby posteerde zich op zijn gebruikelijke plaats bij de toegangspoort en keek naar de stoet haveloze verdoemden, zonder iets te zien. Hij had dezelfde blik in zijn ogen als altijd, leeg en kil, maar er was wel degelijk iets veranderd. Hij keek niet meer naar gezichten, speurde niet meer naar de laatste restjes menselijkheid in hun. Hij was onverschillig geworden. Totaal onverschillig over de wereld die zijn aandacht niet langer waard was.

Toen er voor hem een oude man op de grond viel, stapte Toby meteen vooruit om hem overeind te schreeuwen en te schoppen. Maar hij hield niet langer in met zijn schoppen en beval op rauwe stem precies wat hij dacht: "Opstaan, uitschot, of ik schop je dood."

Toby hoefde niet langer te acteren. Hij was net zo geworden als iedereen.

